

מספר הדיינים בעת קבלת עדות

אריק פוגלפן

בדיני נפשות

ראשי פרקים

- א. פתיחה.
- ב. מחלוקת רס"ג ורמב"ן בפרוש התורה.
- ג. מחלוקת רש"י ור"ן במסכתנו.
- ד. דיון בדברי רש"י.
- ה. דעת הרמב"ם.
- ו. ברור בדעת רס"ג.
- ז. שיטת הרדב"ז בדעת רס"ג.
- ח. שיטת הקהילות יעקב בדעת רס"ג.
- ט. ברור שיטת הקהילות יעקב.
- י. סיוע לשיטת הקהילות יעקב.
- יא. נפקא מינה נוספת בין רס"ג לרמב"ן.
- יב. סיכום השיטות השונות.

פתיחה

על מנת לדון דיני נפשות בסנהדרין צריכים להתקיים מספר תנאים: 1. עדה² עדים 3. התראה. 4. בית דין הגדול בלשכת הגזית בזמן שבית המקדש קיים.

במאמר זה אנסה להרחיב מעט ביחס בין שני התנאים הראשונים: העדה והעדים.

מדברי המשנה הראשונה במסכת סנהדרין למדנו שדיני נפשות דנים בעשרים ושלושה דיינים. נשאלת השאלה האם כל הדיינים צריכים להיות נוכחים אף בשלב גביית העדות או שמא עשרים ושלושה דיינים נצרכים רק לשלב הדיון ואילו לגביית העדות נסתפק בשלושה דיינים.

מחלוקת רס"ג ורמב"ן בפרוש התורה

"על פי שניים עדים או שלושה עדים יומת המת" (דברים י"ז, ו'). התקשו הפרשנים אם ע"פ שני עדים ניתן לדון דיני נפשות כ"ש שיהיה ניתן על פי שלושה עדים לדון דיני נפשות, א"כ

1. כלומר עשרים ושלושה דיינים.

מה בא הפסוק ללמדנו במילים "או שלושה עדים"²?

רס"ג מפרש את הפסוק כך: ע"פ שניים עדים או שלושה מקבלי עדות השניים יומת המת. כלומר שעדות יכולה להיאמר או מפי שני עדים שראו את המקרה או מפי שלושה דיינים שקיבלו עדות מפי שני עדים שראו את המקרה. רס"ג מחדש אם כן, שאע"פ שעדות של עד מפי עד פסולה⁴ אם שלושה דיינים קיבלו את העדות מפי שני העדים יכולים שאר הסנהדרין לדון ע"פ דברי הדיינים. מ"מ יוצא מדבריו שלא כל הסנהדרין חייבת להיות בשלב קבלת העדות.

הרמב"ן, בהתייחסו לדברי רס"ג כותב: "כמדומה לי שטעה הגאון בדינו, כי עדות דיני נפשות לא תקובל רק בפני סנהדרין של עשרים ושלושה". יוצא מדברי הרמב"ן כי הוא חולק על הדין המחודש הנלמד מדברי רס"ג שעדות בדיני נפשות יכולה להתקבל בפני שלושה דיינים בלבד.⁵

ברם, לא רק בפירוש התורה נחלקו בדיון זה.

מחלוקת רש"י והר"ן במסכתנו

הגמרא בדף יז, ב אומרת: "אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שניים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין".

מסביר רש"י⁶ שהשניים מדברים שבעים לשון ואחד צריך להבין שבעים לשון אע"פ שאינו יודע לדבר בכל הלשונות האלה. על פי הסבר זה יוצא שהמימרא של רב יהודה מוסבת על הדיינים ומעמידה דרישה שמתוך עשרים ושלושה דיינים הנמצאים בבי"ד צריך שיהיו שני דיינים שגם מבינים וגם משיבים בכל הלשונות ודין נוסף שרק מבין שבעים לשון. טעמו של דין זה הוא ע"מ שיוכלו לקבל עדות מפיו של העד בכל לשון שבה הוא ידבר. נמצא שלדעת

2. אע"פ שהמשנה במכות ז, ב לומדת ממילים אלו להקיש שלושה לשניים בדיני הזמה, מנסים המפרשים ליישב את הפשט.
 3. מובא ברמב"ן שם.
 4. כדמוכח מהמשנה בדף לו, א ובגמרא בדף לו, ב וכן פוסק הרמב"ם בהלכות עדות יז, א.
 5. הגרי"פ פערלא (ספר המצוות לרס"ג חלק א, מצוה צ"ז, ד"ה ומעתה עפ"י) אומר שאע"פ שהרמב"ן כותב כי "טעה הגאון בדינו", אין כלל מחלוקת ביניהם. ומסביר שיש לחלק את שלב קבלת העדות לשני חלקים:
 א. דרישה וחקירה של העדים. ב. הגדת גוף העדות.
 דרישה וחקירה של העדים זהו תהליך. מקדמי שנעשה כדי לבדוק אם אכן יש פה עדות ראויה, ולעניין זה מספיק שלושה דיינים. אולם בעת הגדת גוף העדות כל הדיינים שידונו בדבר צריכים להיות נוכחים.
 אם כן, רס"ג שאמר שמספיק שלושה דיינים בשלב קבלת העדות דיבר רק על הדרישה והחקירה של העדים אלא שהרמב"ן סבר שהוא מדבר גם על קבלת גוף העדות ולכן הוא כתב ש"טעה הגאון בדינו" ומצד האמת אין הם חולקים פירוש זה בבעת רס"ג קשה משתי סיבות:
 א. אם חילוק זה נכון לדעת הרמב"ן מדוע אין הוא מתרץ כך את הגאון?
 ב. בהמשך דבריו אומר הגרי"פ פערלא: "לית מאן דפליג על הרמב"ן בעיקר דינא" ואילו בחלק השלישי של ספרו (הוצאת קסט ק-ב ד"ה אמנם) הוא מסביר שרש"י והרמב"ם חולקים על הרמב"ן אף בשלב קבלת גוף העדות (כפי שנראה לקמן) ומאחר ואף הוא מודה שיש דעה שסוברת שמספיק שלושה דיינים בעת קבלת גוף העדות מדוע שלא נאמר שאף רס"ג מחזיק בדעה זו כפי שהבין הרמב"ן?
 6. ד"ה "שניים לדבר".

רש"י מספיקים שלושה דיינים כדי לקבל עדות בדיני נפשות.⁷

הר"ן דוחה את הסברו של רש"י משום שהוא סובר שלא ייתכן שעדות בדיני נפשות תתקבל בפני שלושה דיינים בלבד. ולכן מציע הר"ן הסבר אחר. (רב יהודה הציב דרישה כלפי העיר שחוץ מהדיינים ששולטים בשבעים לשון, מבין התלמידים היושבים בשורות לפני הבי"ד צריך שיהיו שניים שמדברים בכל הלשונות ואחד נוסף שמבין את כל הלשונות. כל זאת ע"מ שיוכלו להתערב בדיון אם ימצאו זכות לנידון).

וכן המאירי דוחה את פרוש רש"י מטעם זה. נמצאנו למדים שרש"י נוקט כשיטת רס"ג ואילו הר"ן והמאירי בשיטת הרמב"ן.

דיון בדברי רש"י

לכאורה יש קושי בדברי רש"י. המאירי דוחה את פרוש רש"י ומנמק זאת בכך שצריך שהסנהדרין תדע שבעים לשון שלא תהא שומעת מפי המתורגמן.

המאירי מרמז בדבריו למימרא המובאת בגמ' בדף יז, א: "אמר ר' יוחנן אין מושיבים בסנהדרין אלא בעלי קומה וכו' ויודעים בשבעים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן". א"כ מדברי ר' יוחנן מוכח שבסנהדרין יושבים רק דיינים שיודעים שבעים לשון. ולא עוד אלא שרש"י שם⁸ מסביר שהסיבה לכך שהסנהדרין צריכה לדעת שבעים לשון היא כדי שלא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם ואז תתעורר בעיה של עד מפי עד ומספר שורות אח"כ מסביר רש"י שלא צריך שכל הדיינים ידעו שבעים לשון?

נראה שהתשובה לשאלה זאת נמצאת בתוס' במנחות. הגמ' במנחות סה, א מסבירה שלמרדכי קוראים גם פתחיה משום שפותח בדברים ודורשן ויודע בשבעים לשון. שואלת הגמ' והרי כל הסנהדרין גם כן יודעת בשבעים לשון שכן "אמר ר' יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי

7. וכן משמע מרש"י בדף ח, ב. אביי מעמיד את המחלוקת של ר"מ ורבנן בסוגיית 'מוציא שם רע', 'כגון דאתרו בה סתם' מבאר רש"י (ד"ה אביי אומר) כי מחלוקת ר"מ ורבנן במקרה בו הבעל הביא עדים בתחילת הזמנתו לדיון, (נומילא עכשיו אין לחשוש לעדים אחרים) והעדים אומרים בפני שלושה דיינים, שהם התרו בנערה המאורסה לפני שזנתה כי תתחייב על מעשה הזנות מיתה סתם ולא התרו בה שדינה יהיה סקילה דווקא. ר"מ סובר שהתראה סתם אינה התראה ולכן יש פה דיני ממונות ולכן שלושה דיינים ישבו בדיון. ואילו חכמים סוברים שהתראה סתם שמה התראה ולכן יש פה דין וצריך עשרים ושלושה דיינים. נשאלת השאלה מדוע קבלת העדות נעשית בפני שלושה דיינים הרי הבעל טוען שהאישה זנתה תחתיו ומביא עדים לביסוס טענתו וא"כ צריכים להתכנס עשרים ושלושה דיינים ולדון במקרה? ואין לומר שמדובר שהבעל רצה בשלב זה לדון בכתובה בלבד ולכן התכנסו שלושה דיינים בלבד, שכן לשון רש"י היא: "זהני אמרי' באפי תלתא וכו' ותו ליכא הכא דיני נפשות ובהני שלושה סגי לדון דיני ממונות דכתובה' ומלשון זו משמע שמלכתחילה נתיישבו הדיינים על דעת זה שהם באים לדון דיני נפשות ורק לאחר קבלת העדות הבינו, לשיטת ר"מ, שיש פה דיני ממונות בלבד).

אלא אם נסביר שלדעת רש"י עדות בדין יכולה להתקבל בפני שלושה דיינים בלבד. ומשום שאנחנו מחפשים מקרה בו אע"פ שחוששים ללעז ולכבודם של ראשונים לדעת ר"מ ידונו שלושה דיינים בלבד, הוצרך רש"י להעמיד שהעדות התקבלה בפני שלושה דיינים בלבד שכן משלב זה ניתן להמשיך ולדון הן דיני ממונות והן דיני נפשות.

8. שם.

9. ד"ה 'מפי המתורגמן'.

חוכמה וכו' ויודעים בשבעים לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן¹⁰ משאלת הגמ' משמע שכל הסנהדרין צריכה לדעת שבעים לשון!

שואל תוס'¹⁰ איך זה ייתכן והלא אמרנו בסנהדרין (יז, ב) שמספיק שיהיו שני דיינים שיודעים לדבר בשבעים לשון ואחד שמבין בשבעים לשון כדי לדון דיני נפשות? ועונה שני תרוצים:

תרוץ א' - כשהגמ' הקשתה והרי כל הסנהדרין גם כן יודעים בשבעים לשון היא לא התכוונה לומר שכולם יודעים שבעים לשון אלא שיש עוד מלבד מרדכי שיודעים שבעים לשון וכן ר' יוחנן שאמר אין מושיבין וכו' לא התכוון שאלה יהיו תנאי קבלה אישיים לכל דיין ודיין אלא שצריך שבסנהדרין יהיו דיינים כאלה אך אין הכרח שכולם ידעו שבעים לשון.

מתרוצו הראשון של תוס' ניתן ללמוד כי גם תוס' סובר שמספיק שלושה דיינים שיבינו את לשונם של העדים על מנת לקבל עדות בדיני נפשות.

תרוץ ב' - המימרא של רב יהודה כל עיר שאין בה וכו' מדברת בדיני ממונות וממילא מספיק רק שלושה דיינים שיודעים את השפה ואילו המימרא של ר' יוחנן, שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן, מדברת בדיני נפשות.

מתרוצו השני של תוס' ניתן ללמוד, שאך ורק בדיני ממונות מספיק שלושה דיינים שיבינו את לשונם של העדים שכן דיני ממונות בשלושה אך בדיני נפשות צריך שהדיינים בסנהדרין ידעו שבעים לשון ע"מ שכל דיין יבין בעצמו כל עד שיבוא.

א"כ הנפק"מ בין שני התירוצים בתוס' היא המתלוקת בין הרס"ג לרמב"ן.

לפי התרוץ הראשון תוס' סובר כרס"ג - עדות בדיני נפשות יכולה להתקבל בפני שלושה דיינים. ואילו לפי התרוץ השני תוס' סובר כרמב"ן - עדות בדיני נפשות מתקבלת בפני עשרים ושלושה דיינים בלבד.

רש"י למד את דברי ר' יוחנן כתרוץ הראשון של תוס'.

דעת הרמב"ם

הרמב"ם¹¹ פוסק "שצריך להשתדל ולבדוק ולחפש שיהיו כולן בעלי שיבה ובעלי קומה בעלי מראה נבוני לחש ושידעו ברוב הלשונות כדי שלא תהא סנהדרין שומעת מפי המתורגמן".

מהלכה זו למד הר"ן כי גם הרמב"ם סובר שקבלת עדות בדיני נפשות נעשית בפני עשרים ושלושה דיינים.

לכאורה קשה על הבנת הר"ן בדברי הרמב"ם מכיון שהרמב"ם כותב שצריך להשתדל שכולם ידעו ברוב לשון, שזהו דין לתחילה, אבל בדיעבד אין זה מעכב, וכן מדדיקים הנושאי כלים שם¹².

10. דה "זודעים".

11. הל סנהדרין פ"ב הל' ו.

12. כס"מ, לח"מ.

לא זאת ועוד אלא שהרמב"ם אומר שצריך שידעו ברוב הלשונות ולא בכל הלשונות ומה יקרה אם יבואו עדים שמדברים בלשון שאין הסנהדרין מכירה? משמע מדברי הרמב"ם שהוא סובר שהסנהדרין יכולה לקבל עדות בדיני נפשות למרות שלא כל הדיינים מבינים את לשון העדים.

המאירי, לעומת זאת, מדייק ממקום אחר בדברי הרמב"ם. בפרק א' הל' ה' פוסק הרמב"ם: "כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים אחד ללמוד ולהורות בכל התורה כולה ואחד יודע לשאול ולהשיב אין מושיבין בה סנהדרין וכו'". מכך שהרמב"ם לא מפרש את דברי רב יהודה כפשוטם כמו רש"י, אלא נותן משמעות חדשה למילים "לדבר, ולשמוע"¹⁴ מסיק המאירי שהרמב"ם סובר שעדות בדיני נפשות צריכה להתקבל בפני עשרים ושלושה דיינים, לפיכך, לא ייתכן שמספיק שלושה דיינים שיבינו את לשון העדים¹⁵.

אלא שעדיין קשה על המאירי מדברי הרמב"ם בפרק ב' שהבאנו לעיל?

ואולי יש לומר שהדיוק שדייקנו מפרק א' שסנהדרין שדנה דיני נפשות צריכה לדעת שבעים לשון נאמר רק לגבי עשרים ושלושה דיינים שהם המינימום לדון דיני נפשות אך דברי הרמב"ם בפרק ב' מתייחסים לשאר הדיינים שהם אינם מוכרחים לדעת שבעים לשון. אמנם לכתחילה עדיף שכל הדיינים ידעו בשבעים לשון אך בדיעבד אין זה מעכב, ובלבד שעשרים ושלושה דיינים מתוך הסנהדרין ידעו שבעים לשון.

הרדב"ז¹⁶, שלא כר"ן והמאירי, מבין שהרמב"ם סובר כרש"י שאין צורך שכל הדיינים בסנהדרין ידעו שבעים לשון אלא מספיק שרק שלושה דיינים מתוכם ידעו. ואת ההוכחה של המאירי מכך שהרמב"ם לא הסביר את דברי רב יהודה כרש"י, מסביר הרדב"ז, שבניגוד לרש"י שסובר שאף לכתחילה לא צריך שהסנהדרין תדע שבעים לשון ומספיק שבעיר יהיו שלושה דיינים שיודעים שבעים לשון, הרמב"ם סובר שלכתחילה ודאי שעדיף שהסנהדרין כולה תדע שבעים לשון אלא שרק בדיעבד אם יש שלושה אין זה מעכב ולכן הרמב"ם לא הסביר את דברי רב יהודה כרש"י שלא נחשוב שאף לכתחילה מספיק שני דיינים שיודעים לדבר ואחד לשמוע. א"כ ע"פ הרדב"ז יוצא שהרמב"ם סובר כרס"ג ולא כרמב"ן.

ברור דעת רס"ג

ראינו א"כ שרס"ג סובר שאין צורך שכל הסנהדרין תדע שבעים לשון כדי לחקור את העדים אלא די בשלושה דיינים שיקבלו את העדות ושאר הסנהדרין מסתמכת עליהם. אלא שעדיין נשאלת השאלה האם מאחר ושאר הדיינים בסנהדרין לא מבינים את השפה אז רק השלושה שמבינים צריכים להיות נוכחים בשלב קבלת העדות, או שמא אע"פ שאר הדיינים בסנהדרין לא מבינים את שפת העדים, כל הדיינים חייבים להיות נוכחים בשלב קבלת העדות?

14. ע"פ הרמב"ם משמעות המילה "לדבר" היא להורות ומשמעות המילה "לשמוע" היא לשאול ולהשיב.

15. גם הוכחה זו לענ"ד קשה שכן הרמב"ם גרס אחד לשמוע ואחד לדבר ואולי אם היה גורס שניים לדבר ואחד לשמוע היה מסביר כרש"י וצ"ע.

16. שו"ת הרדב"ז חלק א סימן של.

שיטת הרדב"ז בדעת רס"ג

הרדב"ז נחרץ בדעתו שלית מאן דפליג שסנהדרין לא יכולה לדון דיני נפשות אם העדות התקבלה ע"י שלושה דיינים בלבד¹⁷, שכן זה נחשב לעד מפי עד ולכן צריך שכל הדיינים יהיו נוכחים בקבלת העדות.

אם כן, מדוע מספיק שרק שלושה דיינים מתוכם יבינו שבעים לשון?

מסביר הרדב"ז שיש לחלק בין שני איסורים: א. איסור קבלת עדות של עד מפי עד ב. איסור קבלת עדות מפי המתורגמן.

איסור קבלת עדות של עד מפי עד הוא דאורייתא ולכן שלושה דיינים לא יכולים למסור את העדות ששמעו לשאר הדיינים שידונו על פיה, אלא כולם צריכים להיות נוכחים בשעת קבלתה.

לעומת זאת, איסור קבלת עדות מפי מתורגמן הוא "דק" דרבנן וטעמו הוא שמא יטעה המתרגם בתרגומו¹⁸. לכן כותב הרמב"ם שמספיק "להשתדל" שהסנהדרין כולה תדע שבעים לשון¹⁹, שכן בדיעבד אם יש ביניהם שלושה דיינים המבינים את העדות לא שייך עוד החשש שמא יטעה המתרגם בתרגומו²⁰.

על פי הסברו זה של הרדב"ז יש לומר שהמשנה במכות ו, ב הלומדת מהמילים "על פי שניים עדים" שאסור לסנהדרין לשמוע עדות מפי המתורגמן הינה אסמכתא בעלמא.

שיטת הקהילות יעקב בדעת רס"ג

הקה"י²¹ שולל מכל וכול את החילוק שעושה הרדב"ז ואומר שאף קבלת עדות מפי המתורגמן כשהעדים נמצאים לפנינו נכנס בגדר איסור קבלת עדות של עד מפי עד וזה איסור דאורייתא שנלמד מהפסוק "על פי שניים עדים" כדמוכח מהמשנה במכות ו, ב.

לעניות דעתי נראה, ששורש מחלוקתם של הרדב"ז והקה"י הוא הגדרת איסור קבלת עדות של עד מפי עד. הרדב"ז סובר שהאיסור חל רק כאשר העדים המקוריים אינם מעידים בפני בי"ד אך אם הם מעידים בפני בי"ד אע"פ שהבי"ד אינו מבין את שפתם ונעזר במתורגמן אין בכך איסור עדות של "עד מפי עד". ההיגיון העומד בסברא זו הוא מאחר והדיין צריך גם התרשמות כללית מהעדים והתרשמות זו נלקחת בחשבון בדין²², אין הוא רשאי לפסוק מבלי

17. שיטת הרדב"ז חלק א' סימן ש"ל וזה לשונו: "כללא דמילתא איני רואה שיסכים שום פוסק או מפרש שעי' קבלת עדות בי"ד של שלושה ידונו דיני נפשות ומינה לא תיזוז".

18. לפי זה לכאורה היה מקום לאסור קבלת עדות במקרה שאף אחד מהדיינים לא מכין את שפת העדים (שהרי הרמב"ם פוסק שאין דייני הסנהדרין חייבים לדעת את כל השפות) אלא שרבנן לא גזרו בדבר שהוא לא שכיח. (רדב"ז, שם, סימן של"א).

19. ואפילו לא כל השפות אל רוב השפות.

20. ולדעת רש"י אף מדרבנן אין איסור אם שלושה דיינים מבינים את העדים.

21. סימן י"ב.

22. כמו שפוסק הרמב"ם בפרק כ"ד הל' ג.

לראות את העדים מעידים אך אם הוא רואה את העדים אלא שאיננו מבין את דבריהם אין זה מעכב. ואילו הקה" סובר שהאיסור חל כל עוד הדיין איננו מבין את שפתם של העדים מאחר והשפה היא החלק המשמעותי ביותר בקבלת העדות.

ומאחר ואין חילוק בין שני האיסורים, אומר הקה" שלדעת הרס"ג מספיק שלושה דיינים שיגבו את העדות מפי עדים ושאר הסנהדרין תדון על פי זה.

בירור שיטת הקהילות יעקב בדעת רס"ג

בשיטה זו מתעוררות שתי שאלות:

1. מדוע עדותם של שלושת הדיינים בפני שאר חבריהם הדיינים איננה נכללת באיסור של "עד מפי עד", הרי שאר הדיינים מקבלים את העדות מפי שלושת הדיינים ששמעו מפי העדים שראו את המקרה?

2. יש דין שאין עד נעשה דיון²³. אם כן, איך שלושת הדיינים שמעידים לפני שאר הדיינים בסנהדרין יכולים לאחר מכן לדון איתם על אותו מקרה שעליו העידו?

הקה" עונה על שתי השאלות. שלושת הדיינים שקבלו את העדות הם ב"ד וכאשר הם באים לפני שאר חבריהם הדיינים אין הם מעידים עדות אלא הם פוסקים שהעדות של פלוני ופלוני נתקבלה מלפניו. פסק זה מקבל תוקף של מעשה ב"ד, ושאר הדיינים דנים ע"פ פסק הדין שיש עתה בידם ומתייחסים לעדות שנאמרה בפני השלושה כעדות שנחקרה בב"ד וכאילו שעדות זו נתקבלה מפי שני העדים המקוריים. ולכן מקבלי העדות אינם נחשבים כלל לעדים. וממילא אין פה בעיה של "עד מפי עד" או של "אין עד נעשה דיון".

אמנם מהקה" משמע שהוא לא ראה את התשובה של הרדב"ז²⁴, שכן הוא לא מתייחס אליה אע"פ שהרדב"ז אומר הפוך מסברתו, אך לא נראה שהיה חוזר בו אילו היה רואה אותה²⁵, שכן עוד אחרונים סוברים כדבריו.

סיוע לשיטת הקהילות יעקב:

הפנ"י (מכות ו, ב) מסביר שרס"ג סובר שהלימוד "ושפטו העדה והצילו העדה"²⁶ מדבר רק בגמר דין, שאז סופרים כמה דיינים מזכים וכמה דיינים מחייבים ומכריעים ע"פ הרוב. אבל

23. דף לד-ב. כלומר, אדם שהעיד בפני ב"ד על דבר מסוים שראה לא יכול לאחר מכן להיות דיון באותו דין, תוס' בדף ט, א ד"ה בזמן מביא שני טעמים בדבר: א. מצד הסברא שהרי זו עדות שאי אתה יכול להזימה שכן אם העד יעשה דיון הוא לא ירצה לקבל הזמה לעדותו. ב. גזירת הכתוב שנאמר (דברים, י"ט): "ועמדו שני האנשים וכו' לפני ה' שני האנשים אלו העדים, לפני ה' אלו הדיינים. כלומר צריך ששני העדים יעידו לפני הדיינים ולא שיהיו בעצמם דיינים.

24. במיוחד לאור העובדה שתשובה זו הושמטה בחלק מהדפוסים.

25. קשה לומר שהקה" היה חולק על אחד מראשוני האחרונים. (הרדב"ז הוא בן דורו של השועו).

26. מופיע במשנה הראשונה במסכת.

לעניין קבלת עדות אין סברא לחלק בין שלושה דיינים לבין עשרים ושלושה דיינים, ובין דיני נפשות לדיני ממונות הרי מדאורייתא שניהם צריכים דרישה וחקירה שנאמר "משפט אחד יהיה לכם"²⁷. ומאחר וגם בדיני ממונות, מעיקר הדין, צריכים הדיינים לדרוש ולחקור, אנו סומכים על שלושת הדיינים שיקבלו את העדות כי יעשו זאת על הצד הטוב ביותר. ולכן אין סיבה להתעקש על כך שכל הדיינים יהיו נוכחים בשלב קבלת העדות.

א"כ לדעת הפנ"י רס"ג סובר שמספיק שלושה דיינים כדי לגבות עדות בדיני נפשות²⁸. וכדברי הפנ"י בדעת רס"ג מדייק האור שמח²⁹ בדעת הרמב"ם.

הרמב"ם³⁰ פוסק שאדם שנגמר דינו למוות וברח מהבי"ד ובא לבי"ד אחר הבי"ד השני הורג אותו ע"פ שני עדים שיעידו שנגמר דינו למיתה. אלא שהרמב"ם מסייג "והוא שיעידו בפני בי"ד של עשרים ושלושה".

הכס"מ³¹ מעיר על דברי הרמב"ם שאמר שהעדות תתקבל בפני כל הסנהדרין, כי זהו דין פשוט³².

אולם האור שמח מסביר שלכאורה דין זה כל כך פשוט עד שאין כל סיבה שהרמב"ם יכתוב זאת. ולכן מסביר האור שמח שהרמב"ם בא לחדש שרק בגמר דין חייבים את כל הדיינים אך קודם לכן גם בי"ד של שלושה דיינים יכול לקבל את העדות³³.

נפקא מינה נוספת בין רס"ג לרמב"ן

הרמב"ם בהלכות עדות (ה', ח) פוסק: "כל עד שהעיד בדיני נפשות אינו מורה בדין זה הנהרג". מדייק הכס"מ שלדעת הרמב"ם הדין שאין עד נעשה דין נכון לגבי עד שראה את המקרה והעיד כבר בפועל אך עד שראה ולא העיד יכול להיות דין. מסביר המנ"ח³⁴ כי מדין זה יוצאת מחלוקת נוספת בין רס"ג והרמב"ן.

לדעת רס"ג, אם שלושה דיינים מתוך הסנהדרין ראו אדם שהרג את הנפש הם יכולים להוציא פסק דין שיקבל תוקף של מעשה בי"ד ושאר הדיינים בסנהדרין ידונו על פיו, שלא תהא שמיעה גדולה מראייה. כלומר, כשם שאר הדיינים בסנהדרין יכולים לדון דיני נפשות ע"פ עדות ששמעו שלושה דיינים מפי עדים שראו את המקרה, כך יכולים שאר הדיינים בסנהדרין

27. זאת בניגוד לרדב"ז שחושש שמא השלושה לא ידעו לדרוש ולחקור.

28. וכן משמע מציטוט הרמב"ן.

29. וכן המנ"ח (תס"ד, י"ט) מוכיח מדברי הרמב"ם בהלכות עכו"ם (ד"ו).

30. פרק י"ג הלכה ז'.

31. שם.

32. וגם רס"ג וסיעתו יסכימו שכן זה גמ"ד.

33. ולענין מהסוגיא של מוציא שם רע (דף ט, ב) שהזכרנו לעיל בהערה 7 מוכח שגם רש"י סובר ששלושה דיינים יכולים לגבות

את העדות ושאר הדיינים ידונו על פיה.

34. מצווה ת"ט, ג.

לדון דיני נפשות ע"פ שלושה דיינים שראו את המקרה בעצמם.

לעומת זאת, לדעת הרמב"ן צריך שכל העשרים ושלושה דיינים יראו את המקרה על מנת שנדון ע"פ ראייתם.

נפק"מ זו נכונה רק לפי שיטת הקה"י בדעת רס"ג³⁵, שכן לשיטת הרב"ז כל הדיינים צריכים להיות נוכחים הן אם הם מקבלים עדות מפי עדים והן אם הם בעצמם רואים את המקרה.

סיכום השיטות השונות

ראינו, שלוש שיטות בשאלת היחס בין העדה לעדים:

1. רמב"ן - כל הסנהדרין צריכה לדעת שבעים לשון ואסור לשמוע מפי המתורגמן וכן כל הסנהדרין צריכה להיות נוכחת בשעת קבלת העדות.

2. רס"ג עפ"י רדב"ז - מספיק שלושה דיינים שידעו שבעים לשון שכן האיסור לשמוע מפי המתורגמן הוא רק מדרבנן אך כל הסנהדרין צריכה להיות נוכחת בשעת קבלת העדות שאם לא כן יהיה פה איסור קבלת עדות של עד מפי עד שהוא איסור דאורייתא.

3. רס"ג עפ"י הקה"י - שלושה דיינים יכולים לקבל עדות בדיני נפשות ולהוציא פסק דין שנחשב כמעשה ב"ד ועל פיו תדון כל הסנהדרין, וממילא לא צריך שכל הסנהדרין תדע שבעים לשון.

פסיקת ההלכה בעייתית שכן רוב הפוסקים, כידוע, לא עסקו בפסיקת הלכות שאינן נוהגות בזמנינו. ובדעת הרמב"ם, שפוסק אף הלכות שאינן נוהגות בזמנינו, נחלקו הדעות האם הוא כרס"ג או כרמב"ן.

הרדב"ז, על אף שאיננו מכריע בין רס"ג לבין הרמב"ן, פוסק שלא ייתכן שבדיני נפשות עדות תתקבל בפני ב"ד של שלושה. אלא שהוא אומר זאת אף בדעת רס"ג והראינו שהרבה אחרונים חולקים עליו בדבר זה.

התוס' בדף נא, ב³⁶ שואל מדוע יש מקומות בש"ס בהם הגמרא מקשה על אמוראים שפוסקים הלכות שיהיו שייכות רק לימות המשיח ולעומתם במקומות אחרים הגמרא עוברת בשתיקה על פסיקת הלכה הנוגעת רק לימות המשיח?

מסביר הר"ר חיים שצריך לחלק בין מקומות בהם ההלכה הנפסקת לימות המשיח תבוא לידי ביטוי רק אם ייעשה איסור לבין מקומות בהם ההלכה תבוא לידי ביטוי אף אם לא ייעשה איסור.

35. מאן מוכח שגם המנ"ח הבין את רס"ג כמו הקה"י ולא כמו הרדב"ז.

36. ד"ה 'הלכתא למשיחא'.

במקומות בהם ההלכה תבוא לידי ביטוי גם אם לא ייעשה איסור שייך לפסוק הלכה כמו בכל דבר ודבר. אך במקומות בהם ההלכה תבוא לידי ביטוי רק אם ייעשה איסור, אין טעם לפסוק הלכה לימות המשיח שכן אז כולם יהיו צדיקים.

על אף שתירוץ זה איננו פוטר אותנו מהחייב לעמול ולפסוק הלכה בסוגייתנו, ולו רק בבחינת דרוש וקבל שכר, נקווה שיתברר כנכון.